

УДК 070:82-92(477)

Зоряна Годунок**САМОУСВІДОМЛЕННЯ МИ ЯК ФОРМАНТА КАРТИНИ СВІТУ (НА ПРИКЛАДІ ІНФОРМАЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРО ЗДІЙСНЕННЯ АТО НА СХОДІ УКРАЇНИ)**

У статті акцентовано увагу на проблемі самоусвідомлення ідеологічної єдиної категорії МИ як спільноти української нації і її взаємозв'язку із когнітивним феноменом картини світу. Аналіз проведено в контексті новинного воєнно-політичного дискурсу здійснення АТО на сході України. В основі статті – результати вільного асоціативного експерименту щодо проблеми номінацій свого і чужого в коротких інформаційних замітках українських ЗМК.

Ключові слова: самоусвідомлення, МИ / ВОНИ, своє / чуже, номінація, вільний асоціативний експеримент, асоціація, семантичне поле.

Hodunok Z.**SELF-AWARENESS OF WE AS A WORLD'S PICTURE'S FORMANT IN INFORMATIVE NOTES ABOUT THE IMPLEMENTATION THE ATO IN THE EASTERN UKRAINE**

The author's attention is focused on the problem of self-consciousness of the ideological integrated category WE as a community of the Ukrainian nation and its relationship with the cognitive phenomenon world view in the article. The analysis carried out in the context of the anti-terrorist operation's in eastern Ukraine news-military-political discourse. The basis of the article – the results of free associative experiment on the problems of our's and others' nominations realized in short informative notes of Ukrainian mass media.

Key words: self-awareness, WE / THEY, ours / alien, nomination, free associative experiment, association, semantic field.

Годунок З.**САМОСОЗНАНИЕ МЫ КАК ФОРМАНТА КАРТИНЫ МИРА (НА ПРИМЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ МАТЕРИАЛОВ ОБ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ АТО НА ВОСТОКЕ УКРАИНЫ)**

В статье акцентированно внимание на проблеме самоосмысления идеологической категории МЫ как единства украинской нации

и ее взаимосвязи с когнитивным феноменом картины мира. Анализ приведен в контексте новостного военно-политического дискурса о ходе АТО на востоке Украины. В основе статьи – результаты свободного ассоциативного эксперимента по проблеме номинации своего и чужого в кратких информационных заметках украинских СМК.

Ключевые слова: самоосмысление, МЫ / ОНИ, свое / чужое, номинация, свободный ассоциативный эксперимент, ассоциация, семантическое поле.

Картина світу є на сьогодні мало актуалізованим концептом, попри те, що в умовах фактичної й інформаційної в т.ч., війни її створення й підсилення є одним із важливих чинників укріплення своєї суспільно-політичної, громадянської, національної позиції як індивідуальної, так і групової, масової [3]. Поняття картини світу є феноменом когнітивним [2; 3], основним інструментом його формування є мова, однак не в лінгвістичному її потрактуванні, а у власне герменевтичному: «Якщо всяка мова є світобаченням, то вона зобов'язана цьому не тому, що вона є певним типом мови [...], а тому, що говориться чи відповідно передається у цій мові...» [1] (виділення наше – З. Г.). Сьогодні в Україні склалася вкрай суперечлива ситуація, у якій ЗМК мусять брати на себе відповідальність за створення картини світу українців, за процеси самоідентифікації нації, взаєморозуміння (як певний герменевтичний феномен) всередині цієї спільності.

Як указує Г. Почепцов, «у випадку збройних конфліктів виникає потреба в легітимізації застосування сили, у змінах ставлення до цінностей...» [2]. Власне, процеси легітимізації застосування зброї, зміни поведінки, зміни цінностей та оцінок є елементами складної системи картини світу, яку можна тлумачити як складний конструкт, що включає моделі самоусвідомлення і поведінки, які воно формує, самоідентифікацію (оскільки там ідеться про групову картину світу, власне національну, ми акцентуємо увагу саме на груповій, масовій національній самоідентифікації), образ Іншого, систему зв'язків із Іншим/-и/, простір, уНОРМоаний згідно з НАШИМИ правилами, традиціями, у якому ми здійснюємося тощо. Зміна суспільної ситуації повинна, очевидно, певним чином позначитися на нашій картині світу, однак наскільки такі зміни адекватні до ситуації і якою мірою вони спричиняються ЗМК є важливою і мало дослідженою проблемою в українському науковому дискурсі. Тож **метою** нашою **статті** є витлумачення способів самоусвідомлення нації, реалізованому у

жанрі короткої інформаційної замітки на тему здійснення АТО на сході України через окреслення двох семантичних полів, представлених в інформаційних матеріалах ЗМК, які репрезентують СВОЄ і ЧУЖЕ, а також взаємозв'язків між ними.

МИ як ідеологічне осмислення певної спільноти (в нашому випадку національної) легітимізуємо застосування зброї тим, що виконуємо функції захисту, оборони. Водночас така легітимізація забезпечується використанням певних номінацій і предикатів, які розкривають сутність ВОНИ, що протистоїть груповому образу МИ: бойовики, терористи, окупанти, загарбники, бандити (бандитські угруповання; бандформування) тощо, які обстрілюють, ведуть / відкривають вогонь, убивають, гатять, організують провокації тощо: «Перед припиненням вогню терористи вбили 9 військових» (Канал 24), «Провокації терористів відбулись у районі Авдіївки...» (Espresso), «Бойовики із зенітної установки обстріляли контрольний пункт «Мар'їнка» – Штаб АТО» (5 Канал). Тож МИ в новинному воєнно-політичному дискурсі на сьогодні постаємо як сила, яка «контролює ситуацію», «зазнає / не зазнає втрат (військових / військовослужбовців)», але не виявляє наступальної активності, що виправдовується власне тим, що МИ захищаємо, стоїмо НА СВОЇХ ПОЗИЦІЯХ.

На думку Г. Почепцова та С. Чукута, «армія, як і всі державні інституції, втрачає підтримку масової свідомості, оскільки слід постійно продукувати інформаційні ситуації, які дадуть змогу суспільству позитивно дивитись на свою армію [...] чи є в суспільстві відчуття героїзму щодо військових» [2]. АТО на сході України забезпечує довготривалу ситуацію, за якої суспільство може осмислювати свою армію власне як силу захисту, реалізовану як до певної міри пасивна дія. Якщо звернути увагу на заголовки заміток, то вони засвідчують явну перевагу активності ВОНИ в нашому просторі. Натомість заголовки, які акцентують увагу на МИ, зберігають наразі стійку тенденцію щодо втрат чи не-втрат на полі бою: напр., 5 Канал: «Четверо військовослужбовців отримали поранення під Авдіївкою» – «Поблизу Майорська бойовики обстрілюють українські позиції...». Зрозуміло, що така ситуація спричинилася режимом припинення вогню, коли МИ дотримуємося норм, правил, а ВОНИ їх постійно порушують. Тоді МИ цілком усвідомлюємо себе у своєму просторі, який є уНОРМований для нас, натомість сила ВОНИ деструктує наш простір, змушує нас до дії у відповідь, яка, поміж тим, цими ж правилами нівелюється. Так, МИ до певної міри постаємо не суб'єктами дії у своєму просторі, але об'єктами,

що загалом не може позитивно впливати на психоемоційний стан аудиторії відповідних ЗМК, формування адекватної свідомої громадянської позиції, національного самоусвідомлення як «суб'єкта у ставленні до себе та до інших...» [5].

«Фрейми, введені в індивідуальну й масову свідомості, виступають у ролі фільтрів, не пропускають інформації, яка їм не відповідає. При зіткненні фрейму і факту людина віддає перевагу фреймовій інформації, відкидаючи фактичну як неадекватну. Відповідно фреймова інформація, змінюючи модель світу, створює в результаті той світ, що задовольняє її параметри» [2]. Важливо, що фрейм «вони» формується через поняття зброї / техніки, натомість фрейм МИ – через використання лексем, які мають виразний характер миру, консолідації, захисту, контролю (звернімо увагу: матеріал 5 Каналу від 20 лютого 2016 р.: «Ситуація в зоні проведення АТО залишається напруженою, але *контрольованою*» / «Бандформування бойовиків відкривали вогонь з 82-мм міномета, зенітної установки та бойової машини піхоти [...] російські найманці вели інтенсивний вогонь [...] із гранатометів та стрілецької зброї [...] було зафіксовано політ *безпілотного літального апарату* [...] Росія продовжує постачати терористам *зброю та боєприпаси*» (виділення наше – З. Г.)).

Асоціативні характеристики, які окреслюють семантичне поле свого¹ (бійці, військові, військовослужбовці / українські бійці, українські військові, українські військовослужбовці) можна поділити на такі фрейми: «**війна**», що є найчисельнішим у витлумаченні відповідних понять (це абсолютно зрозуміло, тому що йдеться про специфічний – власне, воєнний дискурс, у якому ці поняття здійснюються); «**характер**»: прикметно, що такі асоціації здебільшого стосуються понять, окреслених ідентифікаційним означенням «український»,

¹ Вільний асоціативний експеримент (BAE: II етап) було проведено впродовж січня 2016 р. в соц.мережі ВКонтакті. У ньому взяло участь 185 респондентів. Із них за гендерною ознакою 70% жінок та 30% чоловіків, за територіальною ознакою – більше 40% жителі Рівненської області, близько 40% – жителі Волинської, Тернопільської, Хмельницької обл.; також є респонденти Київської обл. та м. Києва, Херсонської, Миколаївської обл. та ін. За віковими характеристиками респонденти віком від 17 до 32 років. За П. Іванишином, вони репрезентують «більш націоцентричний західноукраїнський аксіологічний тип».

I етап BAE було проведено в січні 2015 р. [4].

найбільше їх проявляється щодо концепту «українські бійці»: вірність, підтримка, душа, /бойовий/ дух, свобода, любов, хоробрість, власне, такі характеристики не є частотними, кожна з них здобувається лише на близько 6% відповідей респондентів, що засвідчує не до кінця усвідомлене осмислення НАШОГО, хоча, безумовно, кожна з цих характеристик є позитивно конотованою, що вписується в концепцію усвідомлення МИ і СВОЄ; **«топос»**: важливо, що II етап експерименту показує значно ширший територіальний контекст подій, що вказує, очевидно, на усвідомлення респондентами масштабності АТО-війни на сході України (найчастотнішою характеристикою в цьому фреймі є асоціація «схід» – це загальна назва територій, на яких здійснюються воєнні дії в Україні, власне, саме ця назва фігурує в численних повідомленнях ЗМІ, тож звучання її («бійці»: 24% відповідей респондентів; «військові»: 15%; важливо зазначити, що інші поняття із групи МИ не характеризуються респондентами через асоціацію «схід»), цілком імовірно, можна пояснити впливом відповідних ЗМК); доволі поширеною є асоціація «Росія», причому вона виявляється як характеристика «терористів» (21% відповідей респондентів), «бойовиків» – лише 12%; «сил противника» – 24%; і – що важливо – «сепаратистів» – 24% відповідей респондентів; **«історія»** (найменш об'ємний): фрейм охоплює характеристики, які стосуються періоду козаччини, Хмельницького, а також пізнішого періоду: часи II Світової війни, СРСР, і навіть період Революції Гідності (так, асоціація «Небесна сотня» віднесена до історичних характеристик).

Концепти «бійці», «військові», і частково «військовослужбовці» окреслюються здебільшого асоціаціями, які стосуються війни (див. табл.):

Таблиця.

Асоціативні характеристики семантичного поля МИ / НАШЕ.

Концепт	Асоціативні характеристики
Бійці	смерть 24%, війна 18%, мир – лише 9%, захист / захисники – сукупно 21%
Військові	смерть 24%, військова форма, камуфляж, одяг – сукупно 39%, армія 27%, автомат 12%, обов'язок 18%, АТО 18%
Військовослужбовці	армія 24%, смерть 21%, відповідальність 18%, автомат 12%, захист / захисники – сукупно 15%

Варто звернути увагу, що характеристика «війна» стосується виключно поняття «бійці», асоціація АТО здобувається лише на 6% відповідей респондентів, у той самий час «військові» принципово осмислюються через семантичне поле, окреслене АТО. До певної міри це можна пояснити тим фактом, що поняття «військові» та «військовослужбовці» часто функціонують як взаємозамінні і мають безпосередній зв'язок із військовою службою: звернімо увагу на семантичну спільність деяких характеристик: «військові»: армія, військова форма, камуфляж, автомат, обов'язок, час, честь, Вітчизна; «військовослужбовці»: армія, автомат, служба, солдат, наряд, покарання, відповідальність, обов'язок, честь, примус, виконання, влада (прикметно, що деякі характеристики не є позитивно конотованими, що пов'язано, найперше, із традицією сприйняття української, а до того – радянської армії – із дідівщиною, корупцією на всіх рівнях тощо). Важливо звернути увагу, що більшість із наведених характеристик не сягають позначки 10–20% відповідей респондентів, коли в I етапі вільного асоціативного експерименту деякі асоціації здобувалися на більше 80% відповідей. Відсутність спільних потужних семантичних центрів може слугувати причиною цього. На період здійснення I етапу експерименту респонденти більшою мірою були підвладні емоціям і повідомленням про переможні дії української армії, II етап – це час, коли люди, швидше за все, зневірилися.

Натомість поняття «бійці» не входить у семантичне поле власне строкової служби, армії та інших силових структур, що за час функціонування дискредитували себе і тільки здобуваються на певну квоту довіри серед населення своїми діями на сході України в час АТО-війни. Тому його асоціативне семантичне поле значно «чистіше» від негативних асоціацій і поняття «українські бійці» теж якісно відрізняється від «українських військових» та «українських військовослужбовців».

Поняття «українські бійці», «українські військові», «українські військовослужбовці» малюють іншу картину: власне, ідеологічне звучання тут значно сильніше, однак потужну характеристику єдності знайти все ж важко: українські бійці: сила 18%, воїни 15%, мужність 15%, безстрашні 12%, герої не вмирають 12%, а також вірність, підтримка, душа (по 6%) – всі ці характеристики так чи так пов'язані із воєнними діями на сході країни; водночас саме словосполучення «українські бійці» починає осмислюватися респондентами в історичному контексті: через називання характеристик

козаки / козаччина (сукупно – 9%). У такому ж позитивному контексті звучать асоціації «любов», «серце болить», «Небесна сотня», «Вітчизна» (по 9%). Характеристики «смерть» та «війна» визначаються не настільки частотними, як у випадку поняття «бійці» (18% та 9%, відповідно). Власне, саме бійці / українські бійці набувають найбільш позитивного звучання у відповідному дискурсі серед означених респондентів, тому їх частіше використання у ЗМК, спрямованих на таку підаудиторію, цілком зрозуміло, матиме значно кращий ефект для означення «свого» (напр., 5 Канал: «Українські бійці за добу знищила 190 терористів – Штаб» – прикметно, що саме в такому потужному смислового контексті перемоги (знищила; терористів; + цифра 190 позначає дуже велику кількість) звучить ця номінація; Канал 112: до порівняння: бек-граунд замітки за 11 грудня 2015 р.: «Нагадаємо, за минулу добу **втраг серед українських військовослужбовців немає**. Проте вночі бойовики 40 разів відкривали вогонь [...], щоб **спровокувати бійців на вогонь у відповідь**» або бек-граунд замітки за 27 листопада 2015 р.: «... бойовики приблизно 40 разів відкривали **вогонь по позиціях українських військових**» (виділення наше – З. Г.) – так засвідчується активність і спроможність протистояти силам противника власне «бійців», натомість «військові» чи «військовослужбовці» такої активної дії не здійснюють; Канал 24: «Українські **бійці відвоювали** Логвинове, – Семенченко» (виділення наше – З. Г.) тощо).

Цікава трансформація відбувається із поняттям «військові», коли воно осмислюється із означенням «український»: концепт «українські військові» здобувається у свідомості респондентів на такі характеристики: герої 21%, воїни 18%, українці 27%, сила 27%. Прикметно, що саме «українські військові» набувають асоціації «українці», однаке така характеристика доволі часто використовується й у текстах заміток аналізованих ЗМК: власне, «українські військові» та «українці» стають контекстуальними синонімами (напр., Канал 24: «... тіла 400 **українських військових** перебувають на території, яку зараз контролюють сепаратисти. Ще 148 **українців** залишаються в полоні бойовиків «ДНР» та «ЛНР»). У такому ключі, саме повідомлення звучить значно глибше: Росії, ворогові, окупантові, загарбникові протистоїть не військовий чи український військовий, власне, людина, навчена військовій справі і – більше того – зобов'язана виконувати такий обов'язок – ворогові протистоїть українець, по суті, кожен із реципієнтів відповідного повідомлення. Так, створення контексту, у якому ці поняття

усвідомлюються як контекстуальні синоніми, служить кільком цілям: 1) об'єднувачій; 2) поліпшення репутації українських силових структур як боекватних, сильних захисників.

«Українські військовослужбовці» у свідомості респондентів виявляються через такі асоціації, як допомога 27%, смерть 24%, добро / доброді / добродійність (сукупно – 15%), герої 15%, захисники, кров, мир, мужність, Вітчизна (всі по 9%), але також відповідальність (9%), виконати / виконувати / накази / (9%), примус (6%).

Асоціативні характеристики й семантичні поля, творені означенням «українські» змінюють звучання аналізованих номінацій цілковито: від характеристик, які окреслюють трагедію / смерть, до означень, які до певної міри героїзують тих, хто воює на сході. Попри таку своєрідну героїзацію (лицарі, воїни, герої тощо), на цьому етапі експерименту виявляється значно більше асоціацій означуваних понять, які мають цілком «буденний» характер. Так, поняття «бійці» осмислюється і через асоціацію /наші/ хлопці (9% відповідей респондентів), тут же з'являються асоціації: військовий одяг (9%), форма (12%) / «українські бійці»: асоціація «чоловік» набирає 24% відповідей респондентів, що засвідчує докорінно інше сприйняття категорії «українські бійці» опитаними: хлопець – не-дорослий, не здатний повною мірою нести відповідальність за свої дії, він потребує наказу, сили зверху, чоловік здатний захищати сам. Поняття «військові» ще більше «олюднюється»: асоціація «хлопці» виявляється в 15% відповідей респондентів, «чоловік» – 18%, а також військова форма, одяг, камуфляж, автомат сукупно здобуваються на 57% відповідей респондентів. Характеристика «/наші / хлопці» набирає 24% відповідей респондентів щодо концепту «військовослужбовці». Важливо зазначити, що подібні асоціації знаходимо і щодо понять, які окреслюють смислове поле «чужого»: «сепаратисти» і «бойовики» теж осмислюються через асоціацію «хлопці» (по 12%), також семантичне поле «бойовиків» окреслюють такі поняття, як військова форма, камуфляж тощо. Так засвідчується деяка близькість тих, хто на сході, й аудиторії, яка сприймає новинне повідомлення, бо ж героїзація певним чином спричиняється до вивищення того, кого героїзують, підняття його на певний п'єдестал, а від того, розуміння його потреб зменшується, а рівень вимог до нього значно збільшується. Натомість у сьогоднішній ситуації відбувається протилежний ефект, і це цілком можна тлумачити як до певної міри позитивне явище: громадяни доходять до усвідомлення, що воюють такі ж люди, як

і вони, що мають такі ж потреби, як і вони, і смерті їхні такі ж трагічні, як і когось знайомого, близького. Така позиція виявляється принциповою, однак, очевидно, несистемною і не частотною, що засвідчується відсотковим співвідношенням відповідних асоціацій.

Важливо звернути увагу на те, що й сепаратисти, і бойовики теж витлумачуються частково через «буденні» асоціації. Уже не йдеться про іронізування (І експеримент засвідчив, що концепт «бойовики» в масовій свідомості українців сприймався через іронічне вивищення респондентів, насмішку над власне бойовиками як певними індивідами (характеристика «гопники / гопота») і їхньою ідеєю (Путін-х*ло) [4]). На сьогодні серйозність дій бойовиків, загрози, які вони несуть НАШОМУ світові, осмислюються більш раціонально: війна 27%, армія 39%, вороги 24%, зброя / танки / літаки (сукупно – 29% відповідей респондентів; звернімо увагу, що «військові / військовослужбовці», себто НАШ, осмислюються через асоціацію автомат, себто у свідомості реципієнтів рівень озброєння НАШИХ насправді нижчий), зрадники 12%, Росія 12%, вибухи 15%, бій 15% тощо.

ЗМІ є одним із найдієвіших засобів для досягнення цілі об'єднання. Воднораз доцільно засвідчити, що масова аудиторія є надто дезорієнтованою не інтегрованою як єдина об'єднана потуга МІ, тож використання однакових, надто видимих засобів впливу може викликати повне несприйняття.

І асоціативний експеримент констатував адресні характеристики понять: найчастотнішими були, власне, Путін-х*ло, Путін, та Янукович [4] – що засвідчувало цілковите покладання провини за те, що відбувається в Україні, на конкретних осіб. Виразне домінування називання прізвища президента Росії вказує на те, що респонденти головним винуватцем вважають саме його. Крім того, така позиція значно легша, оскільки він чужий (ВОНИ, чуже), не наш, отже, він своєю чужістю деструктував НАШ світ. І експеримент практично не містить адресних характеристик, що, очевидно, засвідчує певне «переростання індивідуальних образ» та осмислення ситуації як масштабного, загального зла. Власне, у такому випадку витлумачення концепту «терористи» через асоціації Росія (21% відповідей респондентів), Франція (12%), Сирія (6%), Крим (9%) – це і вказівка на загальність тенденції у світі, і введення українських подій у світовий контекст, і водночас небажання асоціювати Україну як часопростір дії терористів.

Попри свідчення опитаних про усвідомлення деякої байдужості щодо ситуації на сході України (через втому, найперше, інформа-

ційну: респонденти вказують, що вони свідомо часто відмовляються дивитися новини, щоб не слухати зайвий раз про смерті учасників АТО, їхні потреби і несправедливість політичної системи, яка не здатна виконати взяті на себе щодо них зобов'язання), результати експерименту показують принципово відмінну ситуацію: війна на сході України осмислюється як украй трагічне явище, значно масштабніше, аніж АТО, щось таке, від чого людина намагається свідомо чи несвідомо відгородитися. Водночас має місце підвищення толерантності до стресу.

Менша кількість означуваних понять I етапу експерименту створила, все ж, значно ширше семантичне поле. Деякі поняття, однак, означувалися характеристиками, які виходять поза смислове поле функціонування їх у заданому дискурсі (так, бойовики часом осмислювалися як жанр кіно, сили противника як сили Мордору тощо [4]). На нашу думку, це пов'язано із неповним входженням респондентів в усвідомлення глибини і серйозності ситуації, яка склалася на сході країни. Подібних – випадкових – асоціацій у II етапі експерименту практично не спостерігаємо. Асоціації, які надають респонденти, «перебувають» цілком у межах новинно-воєнно-політичного дискурсу.

Важливо відмітити, що II етап вільного асоціативного експерименту засвідчив прикметну характеристику ідентифікації, власне, через історію. Вияви «історичних» асоціацій не є системними, однак є симптоматичними. Історичні асоціації здебільшого стосуються понять: козаки, козаччина, Хмельницький, монголо-татари, а також таких, що мають стосунок до Голодомору, II Світової війни тощо. Разом із тим образи козаків чи Хмельницького мають яскраву позитивну конотацію, акцентуючи позитивні характеристики індивідів і груп, що здатні забезпечити перемогу. Таким чином, респонденти, швидше за все, шукаючи підтвердження своїм надіям на перемогу у стані фактичної дезорієнтації й невпевненості, знаходять опору в історичному національному досвіді / знанні.

Саме номінація «бойовики» набуває найбільш адекватних характеристик поняття ВОНИ: опитаними відзначено відмінність за територіальною ознакою: 12% опитаних називають асоціацію «Росія», звідси, очевидно, й характеристики «окупанти» (6% відповідей респондентів) та «землі» (6%); асоціації, пов'язані з руйнуванням миру, стабільності НАШОГО життя: війна (27%), армія (39%), зброя, танки, літаки (сукупно 29%), сутички, бої, вибухи, вбивство, смерті, поранені (сукупно 57%); почуття, що провоковані такими

реаліями – ненависть (6%), страх (6%). Тому вважаємо за доцільне задля більшої відповідності очікуванням аналізованої підаудиторії більшою мірою використовувати лексему бойовики для означення ВОНИ в інформаційних матеріалах (Канал 24: «Бойовики «ДНР» активізувались під Маріуполем»; 5 Канал: «Бойовики двічі вдарили з 82-мм мінометів по Красного рівці та Невельському – Штаб АТО»; Espresso: «Бойовики обстрілюють позиції сил АТО на всіх напрямках, – штаб АТО» тощо).

Практично всі характеристики I етапу вільного асоціативного експерименту виявляються тимчасовими, що свідчить про переосмислення респондентами сучасної ситуації на сході України і водночас про підвищення толерантності до стресу.

Таким чином, вважаємо подібні соціопсихолінгвістичні студії перспективним методом дослідження новинного воєнно-політичного дискурсу. Їх виразний прикладний характер розкриває поле для суттєвих методологічних пошуків осмислення аналізованої ситуації.

Література:

1. Гадамер Г. Г. Истина и метод. Основы философской герменевтики [Электронный ресурс] / Г. Г. Гадамер ; пер. с нем. ; общ. ред. и вступ. ст. Б. Н. Бессонова. – М. : Прогресс, 1988. – Режим доступа : <http://yanko.lib.ru/gum.html>. – Дата доступа : 30.01.2016.

2. Почепцов Г., Чукут С. Інформаційна політика : навч. посібн. для студентів ВНЗ, аспірантів, викладачів [Електронний ресурс] / Г. Почепцов, С. Чукут. – К. : Знання, 2008. – Режим доступу : westudents.com.ua. – Дата доступу : 15.01.2016.

3. Почепцов Г. Информационные войны. Основы военно-коммуникативных исследований [Электронный ресурс] / Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук ; К. : Ваклер, 2000. – 576 с. – Режим доступа : readli.net. – Дата доступа : 27.01.2016.

4. Сергійчук З. Структурно-семантична опозиція «своє / чуже» в жанрі короткої інформаційної замітки / З. Сергійчук // Нова інформаційна ситуація та тенденції альтернативного розвитку ЗМК в Україні : [мат. Третьої всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих учених]. – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – С. 71–80.

5. Степико М. Т. Українська ідентичність : феномен і засади формування : [монографія] [Електронний ресурс] / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с. – Режим доступу :

6. www.5.ua/live.

7. 24tv.ua.

8. espresso.tv.